

تبیین آثار طرح ایجاد تعاونی صیادی بر توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان بردخون استان بوشهر)

مسعود سامیان^۱ - دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا همدان، همدان، ایران
حشمت اله سعدی - دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا همدان، همدان، ایران
اسماعیل احمدی حق - دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران
مسعود اسدی - دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه بوعلی سینا همدان، همدان، ایران
الهام انصاری - دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه بوعلی سینا همدان، همدان، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۹/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۱/۲۱

چکیده

هدف کلی در این تحقیق، تبیین نقش تعاونی‌های صیادی در توسعه اقتصادی - اجتماعی و کالبدی نواحی روستایی در شهر بردخون است. پژوهش حاضر از لحاظ هدف تحقیقی - اکتشافی و به لحاظ گردآوری داده‌ها توصیفی - (علی - مقایسه‌ای) می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، تعاونی‌های صیادی فعال در سطح شهر بردخون می‌باشد. به منظور تعیین روایی پرسش‌نامه از روش اعتبار محتوا استفاده شده است که با استفاده از نظرات استادان و متخصصان پس از چند مرحله اصلاح و بازنگری بدست آمد. جهت تعیین پایایی پرسش‌نامه، پیش‌آزمونی (۳۰ پرسش‌نامه) در روستای آبکش انجام شد، ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده (۰.۸۶۴ تا ۰.۶۱۰)، حاکی از اعتبار پرسش‌نامه‌ی طراحی شده بود. نتایج نشان داد که میانگین اقتصادی کل برای روستاهای عضو ۱.۵۷ (با انحراف معیار ۰.۳۶۷) و روستاهای غیرعضو ۱.۱۶ (با انحراف معیار ۰.۱۵۱) می‌باشد. این ارقام نشان‌دهنده‌ی وضعیت اقتصادی مطلوب‌تر روستاهای عضو نسبت به غیر عضو می‌باشد. و میانگین اجتماعی - فرهنگی کل برای روستاهای عضو ۲.۴۴ (با انحراف معیار ۰.۶۰۸) و روستاهای غیرعضو ۲.۳۷ (با انحراف معیار ۰.۵۶۰) می‌باشد. این ارقام نشان‌دهنده‌ی وضعیت اجتماعی - فرهنگی بسیار ناچیز روستاهای عضو نسبت به غیر عضو در قبل از اجرای طرح می‌باشد. با توجه به نتایج حاصله از آزمون تحلیل کواریانس می‌توان ادعا کرد که تعاونی صیادی اثر معناداری بر روستاها داشته است، اگرچه بین میانگین دو گروه از قبل نیز تفاوت در وضعیت اقتصادی و اجتماعی و کالبدی وجود داشته است.

واژه‌گان کلیدی: تعاونی، توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی، توسعه روستایی، شهر بردخون

۱. مقدمه

دریا به عنوان یکی از منابع عمده درآمدی می‌تواند در اقتصاد جایگاه ویژه‌ای داشته باشد. علاوه بر دریا زمین زراعی و آب نیز در مناطق جنوبی کشور به عنوان یک منبع درآمدی محسوب می‌شوند. همان‌طور که زمین زراعی و آب در تأمین نان و برخی از محصولات مصرفی انسان از دیرباز نقش داشته‌اند، دریا نیز در تأمین بخش مهمی از غذای مورد نیاز انسان‌ها اهمیت داشته است. این موقعیت دریا امروزه به دلیل فراهم شدن امکانات حمل و نقل سریع و سردخانه‌ها اهمیت زیادتری پیدا کرده است (توکل، ۱۳۷۶: ۳۸). توسعه نواحی ساحلی، معمولاً توسط دریا و منابع طبیعی حمایت می‌شود و به طور مستقیم و یا غیرمستقیم، به اقتصاد دریایی وابسته است. نواحی ساحلی، بستری مناسب برای گسترش صنایع دریایی هستند. سود اقتصادی ناشی از فعالیت‌هایی چون شیلات و ماهیگیری، حمل و نقل دریایی، گردشگری و... به نواحی ساحلی پویایی بخشیده و سطح کیفی زندگی آنان را ارتقاء می‌دهد. با این حال، ظرفیت استفاده از منابع دریایی و توسعه ساحلی محدود است. اگر سرعت توسعه اقتصادی از ظرفیت محیط فراتر رود، تعادل میان محیط زیست طبیعی و اقتصاد دریایی برهم ریخته و دستیابی به توسعه پایدار غیرممکن خواهد شد. یک ناحیه‌ی ساحلی پایدار در هنگام توسعه اقتصادی، نیازمند توجه بیشتر به حفظ محیط زیست و هویت طبیعی خود است (حسین‌نیا، ۱۳۸۶: ۱۲۸). بخش تعاونی ترکیب مناسبی از دو بخش دولتی و خصوصی می‌باشد و تا حد ممکن جنبه‌های نامطلوب دو بخش قبلی در آن کنار گذاشته شده است. تعاونی از یک طرف با سودجویی فردی و از سوی دیگر با شرکت‌های انحصاری مبارزه می‌کند. با فعالیت‌های تعاونی سطح زندگی مردم به مراتب بهتر و سریع‌تر از شرایط بخش خصوصی ارتقاء می‌یابد، به علاوه، فرهنگ تعاونی اساس مردم‌سالاری و مشارکت مردمی را استحکام می‌بخشد (قنبری، ۱۳۷۹: ۷۶).

در عصر تحولات پرشتاب ناشی از برنامه‌های تعدیل ساختاری، تعاونی‌ها به عنوان سازمان‌هایی مورد توجه واقع شده‌اند که توان مقابله با عوارض اقتصادی-اجتماعی ناشی از برخی مراحل تعدیل را دارند. برخی از صاحب‌نظران، تعاون را ابزاری بسیار مناسب برای توسعه اقتصادی و اجتماعی و از عوامل اصلی ایجاد اشتغال و کارآفرینی می‌دانند (ثمری و رسول‌زاده، ۱۳۸۷: ۳۴). به طور کلی، تعاونی‌ها از دو جهت می‌توانند مفید واقع شوند: ۱. توجه به اینکه در ساختار تعاونی، تعدادی افراد با هم تشریک مساعی می‌کنند، با اضافه شدن سرمایه‌ی آن‌ها به یکدیگر، فعالیت‌هایی نظیر تأمین نهاده‌ها، بازاریابی و ارتباط با ادارات دولتی، به‌ویژه در سطوح بالای سازمانی ساده‌تر خواهد بود؛ ۲. به دلیل متشکل و منسجم بودن افراد، ارائه خدمات مختلف به آن‌ها از جمله برنامه‌های آموزشی و خدمات مشاوره‌ای نیز تسهیل خواهد شد.

اهمیت موضوع تعاونی‌ها به این دلیل است که تعاونی‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مردمی هستند که در عین برخورداری از خصوصیات و مشخصات یک واحد اقتصادی و تجاری، دارای ارزش‌های مکتبی و اجتماعی هم می‌باشند و می‌توانند مبین تلاش‌های دسته جمعی و گروهی اعضای تشکیل‌دهنده تعاونی برای نیل به اهداف مشترک و پیشرفت و توسعه باشند. تعاونی‌های صیادی به دلیل ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و کاهش فقر در جامعه روستایی به‌ویژه در جوامعی که اقتصاد صیادی حکم فرماست از اهمیت به‌سزایی برخوردار هستند. مسائل و مشکلات زیستی، اختلاف درآمد و سطح زندگی بین جوامع شهری و روستایی که از عوامل مهم مهاجرت‌های روستایی-شهری است، بسیاری از برنامه‌ریزان را به اتخاذ استراتژی‌های جدید برای توسعه روستاها واداشته است. بنابراین باید به متنوع سازی اقتصاد روستایی و کارا نمودن آن از طریق ایجاد انواع فعالیت‌های اقتصادی روستاها توجه نمود (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۷۴).

این یک واقعیت است که صید یکی از طرق قدیم و اصیل تولیدی و معیشتی مردم ساحلی بوده و قدمت آن در استان بوشهر و شهر بردخون چند صد ساله است. علاوه بر اینکه صید و صیادی قبلاً مهم‌ترین عنصر درآمد و معیشت برای ساحل‌نشینان جنوب بوده و علاوه بر اینکه هم در گذشته تاریخی و هم در ترسیم فعلی، سواحل جنوبی به طور کلی منطقه بالفعل و بالقوه صیادی بوده و در این استان و شهرستان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. صید و صیادی در این منطقه ارتباط تنگاتنگی با معاش مادی و اقتصادی ساکنان این مناطق دارد. به همین دلایل آگاهی از وضع تکنولوژیکی

و صنعتی صید در کنار مشخصات اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی این بخش از استان و شهر بردخون هم لازم و هم مفید است.

بخش تعاون در استان بوشهر و شهر بردخون توانسته است جایگاه مناسبی به خصوص در بخش کشاورزی، دامپروری و صیادی پیدا کند. با توجه به نقشی که تعاونی‌ها در بهبود نظام‌های بهره‌برداری و نیز افزایش درآمد، اشتغال، تأمین نیازهای اساسی و توزیع مساوی امکانات به عهده دارند، لازم است که وضعیت این نهادها و نقش آنها در توسعه اقتصادی اجتماعی نواحی روستایی مورد بررسی قرار گیرد تا انطباق وضعیت و مقایسه به منظور یافتن مشکلات و تجدید نظر در تعاونی‌ها بیش از گذشته مورد نظر قرار گیرد. در برخی از روستاهای این استان بالای ۸۰ درصد نیروی شاغل در بخش صیادی مشغول به کار هستند. بنابراین توجه به معیشت صیادان منطقه و بهبود وضعیت زندگی آن‌ها شرط اساسی و اولیه توسعه منطقه، می‌باشد. برای رسیدن به این امر تشکیل تعاونی‌های صیادی باعث می‌شود که صیادان مشارکت بیشتری در سرنوشت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی خویش داشته باشند و زمینه ساز توسعه مناطق خود گردند. بنابراین با توجه به ضرورت موضوع و فقدان پژوهشی جامع در خصوص وضعیت آماری تعاونی‌های استان بوشهر و شهرستان دیر لازم است تا این تعاونی‌ها و نقش آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرند. و اگر نتایج مثبتی در این کار دیده شود بتوان ترویج بنای تعاونی‌ها را در روستاهای همجوار با ساحل نیز تبلیغ کرد با امید به اینکه با این کار بتوان باعث توسعه نواحی روستایی شویم. با نگرش به آنچه گفته شد، هدف کلی در این تحقیق، تبیین نقش تعاونی‌های صیادی در توسعه اقتصادی- اجتماعی نواحی روستایی در شهر بردخون است و براین اساس سؤال اصلی تحقیق عبارت است از این که: آیا شرکت‌های تعاونی صیادی در شهر بردخون بر مناطق روستایی تحت پوشش اثرات مثبت اقتصادی، اجتماعی داشته‌اند یا خیر؟

در این راستا اهداف جزئی زیر نیز مدنظر می‌باشند.

۱. پیامدهای اقتصادی طرح ایجاد تعاونی‌های صیادی (مانند اشتغال‌زایی، کسب درآمد و غیره) در شهر بردخون کدامند؟
۲. پیامدهای اجتماعی- فرهنگی طرح ایجاد تعاونی‌های صیادی (مانند سطح آموزش و آگاهی، مشارکت و غیره) در شهر بردخون کدامند؟
۳. چه راهکارهایی برای توسعه و بهبود طرح ایجاد تعاونی‌های صیادی در شهر بردخون در راستای نیل به توسعه روستایی وجود دارد؟

۲. مروری بر ادبیات موضوع

۲-۱. پیشینه تحقیق

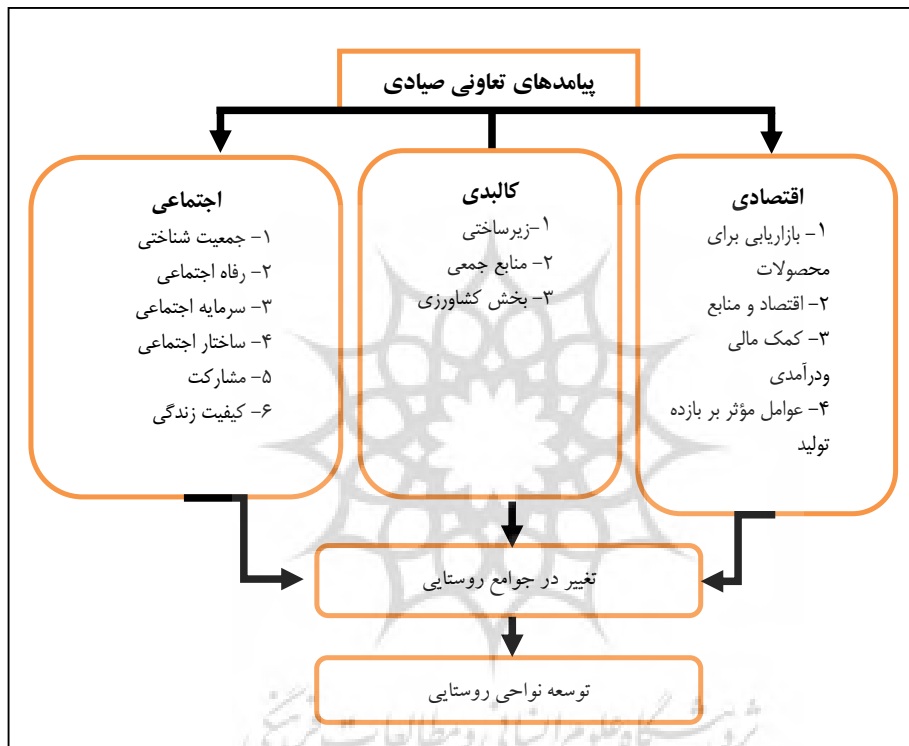
در تحقیقی که توسط غریب‌زاده (۱۳۸۹) با عنوان نقش تعاونی‌های صیادی در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای ساحلی (مطالعه موردی بخش دلوار) انجام گرفت به این نتایج دست یافت که عضویت در تعاونی‌های صیادی باعث بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی صیادان و در نهایت منجر به توسعه مناطق روستایی بخش دلوار گردیده است. در پژوهشی دیگر که توسط طاهرخانی و همکاران (۱۳۸۷) با عنوان نقش تعاونی‌های تولیدی در توسعه مناطق روستایی انجام گرفت به این نتایج دست یافتند که عضویت در تعاونی‌های تولیدی به ایجاد اشتغال و افزایش درآمد روستاییان و در نهایت به توسعه مناطق شهرستان مشگین‌شهر انجامیده است. در پژوهشی که توسط معتمد و همکاران (۲۰۱۱) با عنوان نقش جوامع تعاونی شیلات در امور اجتماعی و توسعه اقتصادی گیلان با تأکید بر اعضای تعاونی انجام شد به این نتایج دست یافتند که جوامع تعاونی دارای رابطه مثبت و معنی‌دار با سواد، شرکت در کلاس‌های آموزشی، کششی، رضایت از نحوه مدیریت تعاونی، آگاهی از اصول و عناصر تعاونی و بهره‌برداری اقتصادی از آن و همچنین رابطه منفی با سابقه و

سن اعضای تعاونی صیادی دارد ($P < 0.05$). با توجه به اثر مشارکت اجتماعی و اقتصادی در وضعیت اعضای تعاونی صیادی در رابطه با سن، مشخص شد که مشارکت اعضا بیشترین اثر را در کاهش هزینه‌های نیروی کار، اضطراب و خطرات احتمالی که ممکن است در تعاونی به وجود آید را داشته است. در تحقیق که توسط چوپانی (۱۳۷۷) با عنوان تحلیل کارکرد بازاریابی شرکت‌های تعاونی روستایی و ارتباط آن با توسعه روستایی انجام گرفت نتایج زیر به دست آمد، شرکت‌های تعاونی در زمینه بازاریابی موفق عمل نکرده‌اند که دلایل آن را می‌توان پرداختن به کارهای جنبی، کم توجهی به مدیریت کارا و کادر متخصص، کمبود سرمایه و تأسیسات زیربنایی لازم، دخالت به جای نظارت، حمایت و نیز نبود مشارکت واقعی اعضاء در کلیه مراحل تصمیم‌گیری، نظارت و اجرای برنامه‌ها نام برد. الهیاری (۲۰۰۸) مشارکت اعضا در فرآیند مدیریت تعاونی، دسترسی به اعتبارات و وام‌ها و توسعه دوره‌های آموزشی را از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های شیلات دانسته است. در پژوهشی که نصیری (۱۳۸۹) با عنوان آثار تشکیل تعاونی‌های تولید کشاورزی بر بهبود شاخص‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعضا (مطالعه موردی روستاهای شهرستان زنجان) انجام داد به این نتایج دست یافت که: یافته‌ها حاکی از تأثیرگذاری تعاونی‌ها بر بهبود شاخص‌های توسعه، بهبود الگوی مصرف، افزایش درآمد، جلوگیری از مهاجرت به شهرها، و توانمندسازی معیشت و بهره‌برداری از تسهیلات و اعتبارات برای بهبود کیفیت زندگی، تعامل و اعتمادسازی میان اعضاست. قنبری و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان نقش تعاونی‌های مشاع در توسعه مناطق روستایی تحت پوشش (مطالعه موردی اصفهان) به این نتایج دست یافتند: نتایج تحلیل آماری در مدل رگرسیون نشان داد که تعامل بسیار کمی بین شاخص‌های توسعه روستایی و شرکت‌های تعاونی مشاع وجود دارد، به گونه‌ای که این شرکت‌ها فقط بر شاخص‌های امکانات روستایی و همچنین بر شاخص ویژگی‌های شغلی و جمعیتی تأثیرگذار بوده‌اند. همچنین برآزندی به دست آمده در مدل معادلات ساختاری نشان دهنده‌ی عدم تأیید مدل در بررسی روابط شاخص‌های موجود بین دو مقوله است. به طور کلی از نتایج تحقیق استنباط می‌شود که تعاونی‌های مشاع در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای تحت پوشش موفق نبوده‌اند. سودارسکی (۱۹۷۸) در یک جمع بندی اصولی و نسبتاً دقیق، به طور مشخص به سه عملکرد مهم تعاونی‌ها در مقام ساز و کار نوسازی روستایی به شرح زیر اشاره می‌کند:

- کمک به ایجاد ابعاد مناسب برای فعالیت‌های اقتصاد (واحدهای تولیدی یا غیرتولیدی).
  - ایجاد ارتباط بین نواحی و گروه‌های منزوی و جدا افتاده از سیاست‌ها و برنامه‌های دولت و در حقیقت کمک به ادغام اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی مناطق مختلف کشور و تأمین یک جامعه یکپارچه و به هم پیوسته؛
  - افزایش سطح آگاهی و دانش اعضا و کل جامعه از طریق مشارکت در فعالیت‌های تعاونی.
- کومار^۲ (۱۹۹۰) در پژوهش‌های خود نشان داد که تعاونی‌های تولید روستایی باعث بهبود معیشت کشاورزان عضو و کاهش فقر در بین آنان، ایجاد کشاورزی گروهی و حس همکاری در بین اعضا شده است. مک فیل^۳ (۲۰۰۳)، برنامه‌های ده ساله (۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰) توسعه تعاونی‌ها را در ایالت کلرادو بررسی نمود. نتایج نشان می‌دهد که در طول این دوره در منطقه کلرادو تعاونی‌ها رشد و توسعه مناسبی داشتند و در افزایش درآمد اعضا و اشتغالزایی نیز بسیار موفق عمل کرده‌اند. در بخش کشاورزی تعاونی‌ها حدود ۴.۴ درصد افزایش در اشتغالزایی ایجاد کرده و سالانه رشد اقتصادی ۱۵.۴ میلیون دلاری داشته‌اند. تعاونی‌های کشاورزی همچنین درآمد سالانه اعضا را در مقایسه با غیر اعضا ۲.۱۹ درصد افزایش داده‌اند. بنابراین باید گفت که تعاونی‌های ایالت کلرادو در دهه ۱۹۹۰ در افزایش رفاه اعضای خود و ایجاد فرصت‌های شغلی عملکرد مناسبی داشته‌اند. این امر باعث کاهش فاصله طبقاتی و افزایش توانایی فقرا گردیده است.

1. Sudarsky
2. Kumar
3. Mephail

نتایج حاصل از مطالعات مختلف در داخل و خارج نشان می‌دهد که تعاونی‌ها به اشکال مختلف در برخی موارد توانسته‌اند در توسعه‌ی اجتماعی - اقتصادی نواحی اطراف مؤثر واقع شوند. از جمله مواردی که تعاونی‌ها توانسته‌اند بر آن‌ها اثر مثبت بگذارند و موجب بهبود آن‌ها در مناطق شوند مواردی چون: ایجاد اشتغال، افزایش درآمد روستاییان، مشارکت اعضا در فرآیند مدیریت تعاونی، دسترسی به اعتبارات و وام‌ها، توسعه‌ی دوره‌های آموزشی، جلوگیری از مهاجرت به شهرها، بهبود الگوی مصرف، گسترش سطح سواد در روستاهای منطقه تحت پوشش، کاهش فقر، حس همکاری در بین اعضا و توانمندسازی معیشت افراد می‌باشد و از جمله عوامل منفی در این تعاونی‌ها، نداشتن انگیزه‌ی کافی برای کار گروهی و ترکیب ناهماهنگ اعضا بوده است.

شکل ۱. چارچوب مفهومی پژوهش

۲-۲. مبانی نظری

به طور کلی واحدهای بهره‌برداری تعاونی به واحدهایی اطلاق می‌شود که چه در دوره پیش از اصلاحات ارضی و چه در سال‌های پس از آن تا انقلاب و چه در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به صورت جمعی و به شکلی از اشکال تعاونی و اغلب با فشار یا حمایت دولت در روستاها شکل گرفته و به تولید کشاورزی پرداخته‌اند (تقوی، ۱۳۸۱: ۵۲). توسعه روستایی را می‌توان یک فعالیت چندبخشی و مرکب دانست که برنامه‌های توسعه کشاورزی و بهبود تسهیلات اجتماعی برای تمام روستاییان را در بر می‌گیرد. توسعه‌ی روستایی "جریانی است که روستاییان را هدایت می‌کند تا خود را جهت کنترل بر محیط خویش بالا ببرند. این جریان با توزیع بیشتر منافع بین مردم که خود نتیجه کنترل بر محیط است، هموار می‌شود" (حسینی ابری، ۱۳۸۰: ۳۸).

توسعه اقتصادی عبارت است از: رشد همراه با افزایش ظرفیت‌های تولیدی اعم از ظرفیت‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. در توسعه‌ی اقتصادی، رشد کمی تولید حاصل خواهد شد اما در کنار آن، نهادهای اجتماعی نیز متحول خواهند

شد، نگرش‌ها تغییر خواهد کرد، توان بهره‌برداری از منابع موجود به صورت مستمر و پویا افزایش خواهد یافت و هر روز نوآوری جدیدی بروز خواهد کرد. توسعه امری فراگیر در جامعه است و نمی‌تواند تنها در یک بخش از آن اتفاق بیفتد. توسعه، حد و مرز و سقف مشخصی ندارد بلکه به دلیل وابستگی آن به انسان، پدیده‌ای کیفی است (برخلاف رشد اقتصادی که کاملاً کمی است) و هیچ محدودیتی ندارد (سلیمی فر، ۱۳۸۲: ۱۲۵).

توسعه اجتماعی: توسعه اجتماعی یکی از ابعاد اصلی پروسه توسعه و بیانگر کیفیت سیستم اجتماعی در راستای دستیابی به عدالت اجتماعی، ایجاد یکپارچگی و انسجام اجتماعی، افزایش کیفیت زندگی و ارتقاء کیفیت انسان‌ها می‌باشد (کلانتری، ۱۳۷۷: ۲۰۹).

۳. روش شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف تحقیقی - اکتشافی و به لحاظ گردآوری داده‌های توصیفی (علی - مقایسه‌ای) می‌باشد. در انجام این پژوهش از روش علی - مقایسه‌ای^۱ استفاده شده است. روش علی - مقایسه‌ای (پس رویدادی) نیز به تحقیقی گفته می‌شود که پژوهش‌گر علت احتمالی متغیر وابسته را مورد بررسی قرار می‌دهد، چون متغیر مستقل و وابسته در گذشته رخ داده‌اند، لذا این نوع تحقیق غیر آزمایشی را تحقیق پس‌رویدادی می‌گویند. مراحل انجام تحقیق علی و مقایسه‌ای به شرح زیر است: بیان مسئله پژوهشی و تدوین فرضیه، انتخاب گروه مطالعه و مقایسه، اندازه‌گیری متغیرهای مستقل و تعدیل‌کننده، تجزیه و تحلیل‌های آماری.

در پژوهش حاضر انتخاب یک روستای مشمول عضو تعاونی صیادی و یک روستای بی‌تفاوت (غیر عضو تعاونی) نسبت به اجرای طرح (با در نظر گرفتن ویژگی‌های یکسان) مورد تحقیق را تشکیل می‌دهند. بنابراین تمرکز مطالعات در روستاهای مشمول طرح و عضو تعاونی و بررسی پیامدها در ابعاد مختلف توسعه‌ی روستایی در آن‌ها و مقایسه این پیامدها با روستایی که نسبت به اجرای طرح بی‌تفاوت بوده‌اند و عضو این گونه تعاونی‌ها نبوده‌اند (با در نظر گرفتن دو دوره‌ی زمانی قبل و بعد از اجرای طرح) لزوم بکارگیری روش علی - مقایسه‌ای را در این تحقیق میسر می‌سازد. جامعه آماری پژوهش، تعاونی‌های صیادی فعال در سطح شهر بردخون می‌باشد. از میان ۸۰ عضو تعاونی صیادی (بردخون کهنه)، ۷۲ نفر از طریق تمام شماری و قابلیت دسترسی برای پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه‌ها در نظر گرفته شدند. و از میان روستای غیر عضو (مغدان) نیز به تعداد مساوی یعنی ۷۲ نفر انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز پژوهش بر حسب اهداف تحقیق، پرسش‌نامه‌ای محقق ساخته که شامل چهار بخش (اقتصادی، اجتماعی، کلبدی و ویژگی‌های فردی) بود طراحی گردید. به منظور تعیین روایی^۲ پرسش‌نامه از روش اعتبار محتوا^۳ استفاده شده است که با استفاده از نظرات استادان و متخصصان پس از چند مرحله اصلاح و بازنگری بدست آمد. جهت تعیین پایایی^۴ پرسش‌نامه، پیش‌آزمونی^۵ (۳۰ پرسش‌نامه) در روستای آبکش انجام شد، ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده (۰.۸۶۴ تا ۰.۶۱۰)، حاکی از اعتبار پرسش‌نامه‌ی طراحی شده بود. گفتنی است که پدهازور^۶ اعتبار بین ۰.۵ تا ۰.۸ را برای تحقیقات غیر تجربی پذیرفتنی می‌داند (پدهازور، ۱۹۸۲). جهت تعیین اعتبار گویه‌های پژوهش از اعتبار سازه به روش تحلیل عاملی^۷ استفاده گردید که برای تعیین میزان تناسب مجموعه متغیرها در ماتریس همبستگی تحلیل عاملی از آماره‌ی KMO که دامنه تغییرات آن بین صفر و یک می‌باشد بهره گرفته شد.

1. Casual Comparative Study
2. Validity
3. Content Validity
4. Reliability
5. Pilot Test
6. Pedhazur
7. Factor Analysis

به منظور تحلیل داده‌ها ابتدا از آمار توصیفی نظیر فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار استفاده گردید. در بخش استنباطی نیز از روش توصیفی شامل جدول فراوانی، درصد و میانگین و بوده و تحلیل استنباطی شامل تی تست (وابسته و مستقل) و کوواریانس می‌باشد. داده‌پردازی نیز با استفاده از نرم‌افزار SPSS 20 تحت ویندوز انجام شد.

۴. یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول (۱) نشان داده شده است، ۴۱.۶ درصد از مردان روستای عضو تعاونی (در مجموع ۳۰ نفر) تنها به فعالیت صیادی مشغول هستند. در این روستاها گروهی از مردان علاوه بر کار صیادی مشغول فعالیت‌های دیگری به ترتیب کشاورزی، امور خدماتی، راننده و مشاغل رسمی (کارمند مخابرات، خانه‌ی بهداشت، داروخانه، مربی و...) می‌باشند. فزون بر موارد ذکر شده نتایج جدول (۱) حاکی از آن است که مردان روستای عضو تعاونی در زمینه‌ی صنایع دستی و دامداری هیچ‌گونه فعالیتی انجام نداده‌اند. شغل اکثریت مردان روستای غیر عضو تعاونی (در مجموع ۱۸ نفر) مشاغل رسمی و صیادی است که ۲۵ درصد را به خود اختصاص داده است. مردان این گروه نیز همان‌طور که نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد، فاقد هرگونه فعالیت در زمینه‌ی صنایع دستی و امور دام می‌باشند.

جدول ۱. توزیع آزمودنی‌ها براساس شغل اصلی مردان روستایی

روستای غیرعضو		روستای عضو		شغل اصلی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۳.۶	۱۷	۲۲.۲	۱۶	کشاورزی
۱۵.۲	۱۱	۸.۳	۶	خدماتی
۲۵	۱۸	۱۱.۲	۸	دولتی (کارمند)
۱۱.۲	۸	۱۶.۷	۱۲	راننده
۲۵	۱۸	۴۱.۶	۳۰	صیادی
۱۰۰	۷۲	۱۰۰	۷۲	جمع

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

با توجه به هدف اصلی بخش استنباطی که تبیین اثرات تعاونی صیادی بر توسعه اقتصادی - اجتماعی نواحی روستایی شهر بردخون، از آزمون‌های آماری تی تست مستقل و وابسته استفاده گردید. نتایج توصیفی مربوط به شرایط عضویت یا عدم عضویت مدت زمان عضویت میزان سرمایه اولیه نوع فعالیت تعداد تعاونی‌های صیادی باید ذکر شود

- مقایسه وضعیت اقتصادی روستاهای عضو و غیر عضو در قبل از طرح ایجاد تعاونی صیادی

براساس آزمون آماری (T-test)، تفاوت معناداری برای متغیرهای درآمد، اشتغال و کار، دسترسی به منابع جمعی و برخورداری از وام و تسهیلات مشاهده می‌شود. همان‌طور که در جدول (۲) قابل مشاهده است، میانگین وضعیت اقتصادی کل برای روستاهای عضو ۱.۵۷ می‌باشد. در حالی که این رقم برای روستاهای غیرعضو در طرح ۱.۱۶۸ می‌باشد.

جدول ۲. مقایسه وضعیت اقتصادی روستاهای عضو و غیر عضو در قبل از پروژه

سطح معنی‌داری (P)	آماره T	قبل از اجرای طرح				زمان	مؤلفه‌ها
		روستاهای غیر عضو		روستاهای عضو			
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
۰.۰۰۱	۲.۷۳	۰.۳۱۴	۱.۴۳	۰.۴۶۰	۱.۶۰	درآمد	
۰.۰۰۹	۱.۶۸	۰.۱۷۰	۱.۱۱	۰.۲۸۳	۱.۱۲	اشتغال و کار	
۰.۱۰۹	۱.۶۳	۰.۰۰۰	۱.۰۱	۰.۲۳۸	۱.۰۵	بازاریابی	
۰.۰۰۴	۲.۶۸	۰.۱۶۶	۱.۰۳	۰.۴۰۵	۱.۷۵	دسترسی به منابع جمعی	
۰.۶۸۸	۰.۴۰۳	۰.۱۳۷	۱.۰۹	۰.۶۲۲	۲.۸۶	استفاده‌ی بهینه از منابع	
۰.۰۹۰	۱.۸۵	۰.۱۲۴	۱.۳۴	۰.۱۹۶	۱.۰۵	برخورداري از وام و تسهیلات	
۰.۰۰۱	۱.۸۲	۰.۱۵۱	۱.۱۶۸	۰.۳۶۷	۱.۵۷	اقتصادی (کل)	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲ توضیح: دامنه‌ی میانگین‌ها از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵ می‌باشد.

فزون بر آن، براساس آزمون آماری (T- test) با سطح معناداری ۰.۰۰۱، تفاوت معناداری در میانگین وضعیت اقتصادی (کل) در زمان قبل از اجرای طرح ایجاد تعاونی‌های صیادی برای دو گروه روستاهای عضو و غیر عضو وجود دارد. این مساله نشانه آن است که طرح ایجاد تعاونی‌های صیادی تأثیر اقتصادی مثبتی از نظر شاخص‌های اقتصادی مورد مطالعه داشته است ولی با توجه به میزان میانگین‌ها این تأثیر بسیار کم و ناچیز بوده است. این یافته با نتایج غریب‌زاده (۱۳۸۹) طاهرخانی و همکاران (۱۳۸۷) معتمد و همکاران (۲۰۱۱) همخوانی دارد ولی با نتایج قنبری و همکاران (۱۳۸۹) مبنی بر این که تعاونی‌ها در توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی روستاهای تحت پوشش موفق نبوده‌اند همخوانی ندارد.

مقایسه وضعیت اجتماعی - فرهنگی روستای عضو و روستای غیر عضو در بعد از طرح

براساس آزمون آماری (T- test)، تفاوت معناداری در سطح ۰.۰۰۱، برای میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، ساختار اجتماعی، رفاه اجتماعی، مشارکت اجتماعی و فرهنگی و کیفیت زندگی بین روستاهای عضو و روستاهای غیر عضو در زمان بعد از اجرای طرح مشاهده می‌گردد.

جدول ۳. مقایسه وضعیت اجتماعی - فرهنگی روستاهای عضو و غیر عضو در بعد از طرح (n=۷۲ و n=۷۲)

سطح معنی‌داری (P)	آماره T	بعد از اجرای طرح				زمان	مؤلفه‌ها
		روستاهای غیر عضو		روستاهای عضو			
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
۰.۴۰۰	۰.۸۴۹	۰.۶۴۳	۱.۸۰	۰.۷۱۹	۱.۲۱	سرمایه اجتماعی	
۰.۰۵۲	۱.۷۶	۰.۷۱۳	۲.۲۸	۰.۶۱۳	۲.۶۵	ساختار اجتماعی	
۰.۰۰۱	۳.۴۴	۰.۵۳۱	۳.۵۰	۰.۴۰۱	۳.۸۵	رفاه اجتماعی	
۰.۰۰۱	۸.۸۹	۰.۳۹۹	۱.۰۸	۰.۵۴۹	۳.۱۸	مشارکت اجتماعی و فرهنگی	
۰.۰۰۱	۷.۳۲	۰.۵۱۷	۳.۱۹	۰.۷۶۲	۱.۳۴	کیفیت زندگی	
۰.۰۰۱	۴.۴۵۱	۰.۵۶۰	۲.۳۷	۰.۶۰۸	۲.۴۴۶	اجتماعی - فرهنگی (کل)	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲ توضیح: دامنه‌ی میانگین‌ها از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵ می‌باشد.

همان‌طور که در جدول (۳) قابل مشاهده است، میانگین مربوط به مؤلفه‌های ساختار اجتماعی، رفاه اجتماعی و مشارکت اجتماعی و فرهنگی به ترتیب برای روستاهای عضو ۲.۶۵ (انحراف معیار ۰.۶۱۳)، ۳.۸۵ (انحراف معیار ۰.۴۰۱) و ۳.۱۸ (انحراف معیار ۰.۵۴۹) می‌باشد. این ارقام برای مؤلفه‌های مذکور، برای روستاهای غیر عضو به ترتیب ۲.۲۸ (انحراف معیار ۰.۷۱۳)، ۳.۵۰ (انحراف معیار ۰.۵۳۱) و ۱.۰۸ (انحراف معیار ۰.۳۹۹) را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر روستاهای عضو

نسبت به روستاهای غیرعضو از وضعیت ساختار اجتماعی، رفاه اجتماعی و مشارکت اجتماعی - فرهنگی بهتری برخوردار هستند. از طرفی روستاهای غیرعضو نسبت به روستاهای عضو از لحاظ مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در وضعیت بهتری قرار دارند. میانگین وضعیت اجتماعی - فرهنگی کل برای روستاهای عضو ۲۰۴۴۶ (با انحراف معیار ۰۶۰۸) و روستاهای غیرعضو ۲۰۳۷ (با انحراف معیار ۰۵۶۰) می‌باشد. این ارقام نشان‌دهنده وضعیت بهتر بسیار ناچیز اجتماعی - فرهنگی کل روستاهای عضو نسبت به غیرعضو در بعد از اجرای طرح می‌باشد. این مساله با نتایج نصیری (۱۳۸۹)، غریب زاده (۱۳۸۹)، کومار (۱۹۹۰) و مک فایل (۲۰۰۳)، همخوانی داشته ولی با نتایج چوپانی (۱۳۷۷) همخوانی ندارد.

تحلیل کواریانس وضعیت اقتصادی روستاهای عضو و غیر عضو (n=۷۲ و n=۷۲)

برای ثابت نمودن این‌که تغییر در متغیر وابسته (وضعیت اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی) در گروه روستاهای عضو نسبت به روستاهای غیرعضو، ناشی از اثرات برنامه‌های طرح می‌باشد یا خیر؟ از آزمون تحلیل کواریانس^۱ استفاده شده است. این آزمون به بررسی اثرات متغیرهای کنترلی که در این تحقیق با توجه به هر کدام از ابعاد مورد بررسی، در نظر گرفته شده است، بر روی متغیر وابسته می‌پردازد. متغیر وابسته این تحقیق پیامد اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی و کالبدی حاصل از تعاونی صیادی می‌باشد. همان‌گونه که در جدول (۴) قابل مشاهده است، با کنترل متغیر وضعیت اقتصادی قبل، بین میانگین وضعیت اقتصادی آزمودنی‌ها (روستاهای عضو و روستاهای غیرعضو) بعد از طرح اختلاف معناداری برابر با (۰۰۰۱) مشاهده می‌شود. همچنین بین میانگین مربوط به متغیر کنترلی (وضعیت اقتصادی قبل) مربوط به آزمودنی‌ها نیز تفاوت معناداری برابر با (۰۰۰۱) وجود دارد. با توجه به نتایج حاصله می‌توان ادعا کرد که طرح تعاونی صیادی اثر معناداری داشته است، اگرچه بین میانگین دو گروه از قبل نیز تفاوت وجود داشته است. به عبارت دیگر، افزایش وضعیت اقتصادی آزمودنی‌ها، تحت تأثیر برنامه‌های طرح تعاونی صیادی روستایی مانند تشکیل صندوق اعتبارات خرد، کلاس‌های آموزشی-ترویجی و... بوده است. تاکنون مطالعه‌ای که به مقایسه میانگین وضعیت کالبدی روستاهای عضو و روستاهای غیرعضو در روستاهای مشمول از طریق آزمون تحلیل کواریانس پرداخته باشد، موجود نیست.

جدول ۴. آزمون تحلیل کواریانس وضعیت اقتصادی روستاهای عضو و غیرعضو (n=۷۲ و n=۷۲)

P	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	جمع مربعات	متغیر وابسته
۰۰۰۱	۵۱۸۷۶	۰۹۴۲	۲	۱۹۰۱	مدل تصحیح شده
۰۰۰۱	۳۳۴۵۹	۰۶۱۱	۱	۰۶۱۲	تفکیک شده
۰۰۰۱	۳۳۴۴	۰۴۱	۱	۰۴۱	گروه روستاهای عضو و روستاهای غیرعضو
۰۰۰۱	۲۴۱۲	۰۵۲	۱	۰۵۱	وضعیت اقتصادی قبل
		۰۰۱۶	۹۳	۱۶۴۰	خطا
			۹۲	۳۲۶۰۶	کل
			۹۱	۳۵۶۳	مدل تصحیح شده‌ی نهایی

R squared = ۰۵۳۳, (Adjusted R squared= ۰۵۲۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

آنالیز کواریانس وضعیت اجتماعی - فرهنگی روستاهای عضو و غیر عضو (n=۷۲ و n=۷۲)

جهت پاسخ‌گویی به این سؤال که آیا تغییر در وضعیت مؤلفه‌های اجتماعی - فرهنگی در نتیجه برنامه‌های طرح بوده یا نه از تحلیل کواریانس استفاده گردید. بدین منظور مؤلفه‌ی وضعیت اجتماعی - فرهنگی قبل تحت کنترل قرار گرفت.

جدول ۵. آزمون تحلیل کواریانس وضعیت اجتماعی - فرهنگی روستاهای عضو و غیر عضو (n=۷۲ و n=۷۲)

متغیر وابسته	جمع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	P
مدل تصیح شده	۴۶۲۶	۲	۲۳۳	۶۶۵۴	۰۰۰۱
تفکیک شده	۰۷۲۴	۱	۰۷۳۶	۲۰۷۴	۰۰۰۱
گروه روستاهای عضو و روستاهای غیر عضو	۲۹۴	۱	۲۹۶	۸۳۷۳	۰۰۰۱
وضعیت اجتماعی- فرهنگی قبل	۲۵۲	۱	۲۵۲	۷۲۰۴	۰۰۰۱
خطا	۲۹۶	۸۲	۰۰۳۳		
کل	۷۲۵۹۲	۸۳			
مدل نهایی تصیح شده	۷۶۱	۸۴			

R squared = ۰.۶۰۸, (Adjusted R squared= ۰.۵۹۹)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

همان‌گونه که در جدول (۵) قابل مشاهده است، بین میانگین وضعیت اجتماعی - فرهنگی آزمودنی‌ها (روستاهای عضو و روستاهای غیرعضو) اختلاف معناداری برابر با (۰.۰۰۱) مشاهده می‌شود. همچنین بین میانگین مربوط به متغیر کنترلی (وضعیت اجتماعی - فرهنگی قبل) مربوط به آزمودنی‌ها نیز تفاوت معناداری برابر با (۰.۰۰۱) وجود دارد. با توجه به نتایج حاصله می‌توان اذعان نمود که طرح تعاونی صیادی روستایی اثر معناداری داشته است، اگرچه بین میانگین دو گروه از قبل نیز تفاوت وجود داشته است. به عبارت دیگر وضعیت اجتماعی - فرهنگی دو گروه روستاهای عضو و روستاهای غیرعضو از قبل متفاوت بوده و هم‌اکنون نیز متفاوت می‌باشد. میزان یا درصد تفاوت ایجاد شده در نتیجه‌ی اثرگذاری برنامه‌های طرح می‌باشد. به عبارت دیگر، افزایش وضعیت اجتماعی - فرهنگی آزمودنی‌ها (روستاهای عضو و روستاهای غیرعضو)، تحت تأثیر برنامه‌های طرح تعاونی صیادی روستایی مانند تشکیل صندوق اعتبارات خرد، کلاس‌های آموزشی - ترویجی و ... بوده است. تاکنون مطالعه‌ای که به مقایسه میانگین وضعیت کالبدی روستاهای عضو و روستاهای غیرعضو در روستاهای مشمول از طریق آزمون تحلیل کواریانس پرداخته باشد، موجود نیست.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در مرحله گذار از کشاورزی سنتی به کشاورزی مدرن یکی از گام‌های اساسی ایجاد و توسعه پیوند و همگرایی بین بهره‌برداران و تولید کنندگان و شاغلین منفرد در بخش و حرکت به سمت اجتماعی کردن تولید و بهره‌برداری در این بخش است. در حال حاضر تعداد قابل توجهی تشکل‌های رسمی و غیررسمی در بخش کشاورزی فعالیت دارند و برای افزایش و کارایی آن‌ها لزوم تعیین محدوده‌های فعالیت و حوزه‌های عمل برای آن‌ها بسیار ضروری و مهم می‌باشد. این بررسی تلاش دارد ابعاد مهم این تشکل‌ها را روشن نماید تا مشکلاتی که عمدتاً در راه اندازی تشکل‌های جدید وجود دارد را تا حدی برطرف نماید. امروزه نقش تعاونی‌ها در توسعه و بخصوص توسعه روستایی بر هیچ کسی پوشیده نیست. فلسفه تعاونی مبتنی بر مشارکت و کار گروهی می‌باشد تا با تشریک مساعی و مشارکت فکری بتوان به نتیجه مطلوب‌تری دست پیدا کرد. بنابراین این مسأله موجب می‌گردد تا با سطح بالاتری از توسعه دست پیدا کنیم و موانع و مشکلاتی که بر سر راه پیشرفت و آبادانی می‌باشد را از بین ببریم.

تعاونی‌ها از بخش‌های مهم اقتصاد ایران می‌باشند که مورد توجه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مردم می‌باشد. این بخش قابلیت بالایی در رفع مشکل بیکاری، توزیع عادلانه درآمد و کاهش شکاف بین مناطق شهری و روستایی دارا می‌باشند. امروزه تعاونی‌ها نقش اجتماعی مهمی در سازماندهی ارتباطات اقتصادی دارا می‌باشند و با توجه به اینکه در تعاونی‌ها منافع افراد از طریق اعضاء و مخاطبان شرکت‌ها برآورده می‌شود، توسعه کارآفرینی منجر به بروز خلاقیت‌های بیشتر می‌شود. از طرف دیگر، زمینه ارتباطات و تعامل بیشتر بین مدیران و کارکنان را فراهم آورده و باعث بهره‌برداری از

نبوغ و خلاقیت افراد و در نهایت اشتغال پایدار می‌شود. در تحقیق حاضر به‌منظور تبیین آثار تعاونی صیادی بر توسعه‌ی اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی نواحی روستایی شهر بردخون، مطالعه و آزمون انجام شده است. نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن است که اکثر شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی اعم از افزایش فرصت‌های شغلی، کاهش فقر روستایی، احداث جاده‌های جدید، کیفیت بهتر جاده‌های ارتباطی، دسترسی به منابع جمعی، و برخورداری از وام و تسهیلات، کاهش تمایل جوانان روستا به مهاجرت، کاهش تمایل مهاجرت خانواده‌ها به شهرها، توجه به آموزش افراد و توجه به پیشرفت اجتماعی افراد تفاوت معنی‌داری را بین روستاهای عضو و غیر عضو نشان نداده و براین اساس فرضیه H_0 مبنی بر عدم تأثیر یا تأثیر ناچیز تعاونی‌های صیادی بر روستاهای عضو تأیید می‌شود و همچنین براساس آزمون آماری (T- test)، تفاوت معناداری در سطح ۰.۰۰۱، برای میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، ساختار اجتماعی، رفاه اجتماعی، مشارکت اجتماعی و فرهنگی و کیفیت زندگی بین روستاهای عضو و روستاهای غیر عضو در زمان بعد از اجرای طرح مشاهده می‌گردد. با توجه به یافته‌های به دست آمده نتایج مربوط به عملکرد اقتصادی و اجتماعی تعاونی‌های صیادی نشان می‌دهد که در کل، عملکرد تعاونی‌های صیادی در زمینه شاخص‌های مورد اشاره قابل قبول و مطلوب بوده و رضایت روستاهای عضو از این عملکرد پایین بوده است. بنابراین، با بهبود عملکرد تعاونی‌ها در شاخص‌هایی که به آنها اشاره شد، بستر توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها فراهم می‌گردد.

۶. منابع

۱. تقوی، نعمت‌الله، ۱۳۸۱، **جامعه‌شناسی روستایی**، چاپ چهارم، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
۲. توکل، محمد، ۱۳۷۶، **نامه علوم اجتماعی**، پاییز و زمستان، جلد ۹ و ۱۰، شماره ۳، صص ۴۹-۳۱.
۳. ثمری، عیسی و رسول‌زاده، بهزاد، ۱۳۸۷، **بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر افزایش انگیزه پیشرفت و کسب موفقیت در مدیران تعاونی‌ها**، مدیریت دولتی، جلد ۱، شماره ۱، صص ۵۰-۳۳.
۴. چوپانی، غریب، ۱۳۷۷، **تحلیل کارکرد بازاریابی شرکت‌های تعاونی روستایی و ارتباط آن با توسعه روستایی (یک مطالعه موردی: کازرون)**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا، دانشگاه تربیت مدرس.
۵. حسین نیا، نسترن و عاشوری چهارده، متین، ۱۳۸۶، **ارزیابی شاخص‌های پایداری در اقتصاد شهر ساحلی، با تأکید بر مدل تعادل اقتصاد دریایی و محیط زیست**، فصلنامه روستا و توسعه، جلد ۱۱، شماره ۵، صص ۱۴۵-۱۲۷.
۶. حسینی ابری، سید حسن، ۱۳۸۳، **مداخلی بر جغرافیای روستایی ایران**، چاپ دو، انتشارات دانشگاه اصفهان، اصفهان.
۷. حسینی ابری، سید حسن، ۱۳۸۰، **مداخلی بر جغرافیای روستایی ایران**، چاپ سوم، انتشارات دانشگاه اصفهان، اصفهان.
۸. سلیمی فر، مصطفی، ۱۳۸۲، **اقتصاد توسعه**، انتشارات موحده، تهران.
۹. طاهرخانی، مهدی و حیدری ساربان، وکیل، ۱۳۸۷، **نقش تعاونی‌های تولیدی در توسعه مناطق روستایی**، پژوهش‌های جغرافیا، سال ۱۰، شماره ۴۹، صص ۱۲۶-۱۱۵.
۱۰. غریب‌زاده، قاسم، ۱۳۸۹، **نقش تعاونی‌های صیادی در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای ساحلی مطالعه موردی: بخش دلوار**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران.
۱۱. قنبری، محمود، ۱۳۷۹، **نهضت تعاونی در ایران**، انتشارات پایگان، تهران.
۱۲. قنبری، یوسف و برقی، حمید، ۱۳۸۹، **نقش تعاونی‌های مشاع در توسعه مناطق روستایی تحت پوشش: مطالعه‌ی موردی استان اصفهان**، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۲، صص ۱۰۱-۸۱.
۱۳. کلانتری، خلیل، ۱۳۷۷، **مفهوم و معیارهای توسعه اجتماعی**، اطلاعات سیاسی- اقتصادی، شماره ۱۳۱ و ۱۳۲، صص ۲۱۳-۲۰۸.
۱۴. مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، **سرشماری نفوس و مسکن**، قابل دسترس در: www.amar.org.

۱۵. مطیعی لنگرودی، سیدحسین، ۱۳۸۲، برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران، جهاد دانشگاهی مشهد، چاپ پنجم.
۱۶. نصیری، اسماعیل، ۱۳۸۹، آثار تشکیل تعاونی‌های تولید کشاورزی بر بهبود شاخص‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعضا (مطالعه‌ی موردی روستاهای شهرستان زنجان)، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۳، صص ۱۴۷-۱۲۷.

17. Pedhazur, E.J., 1982, **Multiple Regressions Behavioral Research: Explantion and Predication**, New York.
18. Allahyari, M., 2008, **Factors affecting the success of fisheries co-management as perceived by Guilan`s fishermen**, Journal of Applied Sciences, sd2587, Page No. 183-187
19. Sudarsky, J., 1978, **Rural Cooperatives, Neo Patrimonial Regimes and Interventions**, Journal of Rural Cooperation, No 2, P. 133.
20. Kumar, B. L., 1990, **Gambhira cooperative farming socity: A successful experimental in collective efforts**, Indian Journal of Agricultural Economic, 45(3): 362-366.
21. Mcphail, M.G., 2003, **Colorado data for cooperative extension decade planning**. Availabel on: <http://www.worldbank.org/poverty/wroppverty>.
22. Motamed, m. k. and b. Aminian Fatideh and s. Shafiei Sabet, 2011, **The role of fisheries cooperative societies in social and economic development of Guilan beach seine cooperative members**, Journal of Research in Peace, Gender and Development (ISSN: 2251-0036) Vol. 1(10) pp: 286-291, November, 2011.

